

Osmanlıların Rumeli'ye Geçişi

Yrd. Doç. Dr. Necdet ÖZTÜRK

Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri, millî tarihimize yeni bir akış veren hadise olmak bakımından büyük önem taşır. Ayrıca bu hadise, Avrupa dolayısıyla dünya tarihine de geniş ölçüde tesir etmiştir.

Bilindiği gibi, Rumeli'ye ilk ayak basan Türkler Osmanlılar değildi. Ortaçağ boyunca Hunlar, Avarlar, Peçenekler, Kıpçaklar, Oğuzlar ve diğer bazı Türk kavimleri, Avrupa kıtasının birçok yerinde olduğu gibi, Balkanlarda da at oynatmış, hâkimiyet kurmuşlardı. Selçukluların İzmir valisi, ilk Türk amirali ve İzmir Beyliğinin kurucusu Çaka (Çakan) Bey (ölm.1096)'in, kurmuş olduğu 40 parçalık filo ile Adalar denizindeki önemli adaları ve Çanakkale'ye kadar olan yerleri ele geçirdikten sonra, Gelibolu yarımadasına atlamak ve Peçeneklerle işbirliği yaparak Bizans devletine son vermek, yani İstanbul'u almak esas hedefi idi.

Anadolu Türkünü Rumeli'ye geçmeye alıştıran yine meşhur bir Türk denizcisi ve kumandanı olan Aydınoğlu Gâzi Umur Bey (Ölm.1348)'dir. O, kurduğu güçlü bir donanma ile Adalar denizi ve Akdeniz'de hakimiyet kurmuş, gerek Bizans'ın yardım talebi üzerine, gerekse başka düşüncelerle pek çok defa Rumeli'ye geçmiştir. Gâzi Umur Bey, bu geçişlerde zaman zaman Saruhan ve Karasi donanmasından da yardım almıştır.

Osmanlıların Rumeli'ye geçmesinden önce, Bizansın en sadık dostu, Balkanlı kavimlerle Bizans arasında denge unsuru teşkil eden Aydınoğulları idi. Bizans, Balkanlardan kendisine matuf tehditler karşısında daima Gâzi Umur Bey'in yardımına başvurmuştur. Kantakuzenos ile Orhan Bey arasında dostluk kurulmasında onun rolü olmuş ve ölümünden sonra da Rumeli harekâtında öncülük Aydınoğullarından Osmanoğullarına geçmiştir.

Bunları söyledikten sonra c-sas konuya, Osmanlıların Rumeli'ye ayak basmalarına geçebiliriz. Acaba Osmanlı Türklerinin

Rumeli'ye geçişleri onların geleceği ile ilgili bir husus mu idi? Bu soruya, XIX. yüzyıl tarihçilerimizden birinin, bugün önemini daha fazla koruyan, aşağıda açıklamasını vereceğim tespiti cevap teşkil edecektir.

İlk Osmanlı hükümdarları, devletin devam ve bekasının anahtarı ve kilidi durumunda olan Çanakkale ve İstanbul boğazları ile, Avrupa kıtasının Rumeli tabir edilen taraflarını almanın lüzumunu pek erken kavramışlardı. Onlar, Boğazlar ile Avrupa kıtasında tampon mahiyetinde bir miktar araziye sahip olmadıkça, Asya kıtasında ülke topraklarını genişletip güçlü ve diğer İslâm devletleri arasında hatırı sayılır bir devlet olarak yaşamanın mümkün olamayacağını çok iyi biliyorlardı. Burada şunu söyleyebiliriz. İlk Osmanlı hükümdarları sadece zamanın icabı

olarak ve macera olsun diye Rumeli'ye geçmemişler, aksine bu geçişin onlara ne gibi kazançlar getireceğini çok iyi düşünmüşler. Aslında geçişi müteakip kısa zamanda gerçekleştirilen başarılı fetih hareketleri de, bunun ancak esaslı bir düşünce ve programla mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır.

Ne var ki, bu kadar önemli bir olaya Osmanlı ve Bizans kaynakları gereken önemi vermemişlerdir. Ayrıca, Kantakuzenos'un eseri hariç, hiç biri o devirde kaleme alınmış tarihler değildir. Rumeli'ye geçiş olayını destanî bir şekilde anlatmaktan zevk duyan Osmanlı tarihçileri, eserlerini geçiş olayından yaklaşık bir asır sonra yazmışlardır. Osmanlı tarihlerinde, bu konuda yer alan bilgilerin bir kısmı masalımsı bile olsa, bu tür bilgiler bir milletin düşünce tarzını ve tahayyül gücünü anlamaya yarayacağı gibi, bazen ilmin çözemediği olaylara da ışık tutacağı için dikkate değer.

1321-1352 yılları arasındaki geçişleri Osmanlı tarihçileri, belki önemli ve sürekli bir fethetme sebebi olmadığı için, yazmayı lüzumlu görmemişlerdir.

Osmanlılar 1321'de Mudanya'yı aldıktan sonra akın maksadıyla Marmara'dan Doğu Trakya sahiline geçerek oralarda bir yıldan fazla dolaşmışlar, sonra tekrar Anadolu'ya dönmüşlerdir. Bu ilk geçiş onlara Rumeli hakkında bir fikir vermişti. Bundan sonraki geçişler ya Bizans'taki iç karışıklıklar, ya da zaman zaman Balkanlı kavimlerin Bizans'ı sıkıştırılmaları üzerine Türklerden yardım talebi veyahut Balkanların karışık durumundan Türklerin istifade etmesi ile gerçekleşmişti.

Osmanlı Beyliği'nin devlete doğru genişlemesinde ve Rumeli'ye geçmesinde Karasi vilâyetinin alınmasının büyük bir önemi vardır. Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa, bu beyliğe ait Aydıncık (=Edincik), Biga ve Lapseki'yi bizzat zaptetmiştir. O, bu kaleler vasıtasıyla Gelibolu (=Gallipolis, Gallipoli) hâkimi Andronikos Asan'ın oğullarından Manuel Asan ve Ioannas Asan (Düstûrnâme, s.82'de Esen Tekfur) ile sıkı münasebetlere girişmiş ve bunlardan biri Müslüman olmuştur. XV. yüzyıl tarihçilerinden Enveri'de yer alan bu kayıt, gelecekteki Rumeli fütuhatının başlangıcını tayin etmesi bakımından önem taşımaktadır.

Bunu şunun için söylüyorum. Anadolu'nun kuzey-batı ucunu elinde tutan Karasi Beyliği'nin Osmanlı topraklarına katılması (1341-45), Osmanlılara Rumeli yolunu açmış oldu. Yoksa, Osmanlılardan önce Karasi akıncıları Rumeli'ye geçip tutunabilselerdi, 600 yıl sürecek imparatorluğun adı belki de "Karasi" diye bilinecekti. Bu beyliğin Osmanlı idaresine geçişi üzerine Hacı İlbeyi, Evrcnos Bey, Ece Bey ve Gâzi Fâzıl Bey gibi tecrübeli Karasi ümerası Osmanlıların hizmetine geçmişler ve özellikle Rumeli'nin fethi esnasında değerli hizmetlerde bulunmuşlardır. Karasi Beyliği topraklarının son parçası alınırken Bizans'ın elinde bulunan Kapıdağ zaptedilmiş ve böylece Bizans'ın Anadolu tarafından denizle bağlantısı kesilmiştir.

Orhan Bey çeşitli fırsatlardan faydalanarak Bizans topraklarından parçalar koparıırken, Bizans saltanat kavgalarıyla çalkalanıyordu. Bizans imparatorları için taht ve tac kavgaları, ülke topraklarından daha ön planda geliyordu. O yüzden Türklerin dostluğuna ihtiyaç duydular. Daha önce de belirtildiği üzere, Balkanlardaki Sırp ve Bulgar tehlikesi karşısında, Türklerin destek ve yardımlarını elde etmeye çalıştılar. Bu iki önemli sebep Bizans hükümdarları ile Orhan Bey'in muhtelif yıllarda dost olmalarına vesile teşkil etti. Tabii neticede bundan Türk milleti adına Orhan Bey kârlı çıktı

Sultan Orhan ile Bizans imparatoru III. Andronikos (1328-41) arasında 1327'de haşlayıp 1337'de gelişen dostâne ilişkiler, 1345'e bir anlaşma ve 1346 mayısında Kantekuzenos'un kızı Theodora'yı Orhan Bey'e vermesi üzerine bir düğünle pekişmiştir.

Makedonya'yı eline geçirip Selanik şehrini kuşatan Sırp kralı Stefan Duşan'a karşı Kantekuzenos dostu ve damadı Orhan Bey'in yardımını istedi O, kayınpederinin bu isteğine oğlu Süleyman Paşa'nın emrinde on bin kişilik bir kuvvetle karşılık verdi (1349). Böylece Rumeli'ye geçen Türk kuvvetleri, Bizans donanmasının da desteğiyle isyancıların elindeki Selanik'i kurlardı. Bu başarı ile Süleyman Paşa'nın şöhreti Balkanlara yayılmış oldu.

Asıl imparator V.Ionnes (1341-91) destekleyen Sırp-Bulgar kuvvetlerine karşı koymak için Kantekuzenos, yeniden Türklere başvurdu. Böylece birbiri ile dalaşan Bizans imparatorları arasındaki mücadelenin sonucunu tayin etmek Osmanlılarla Sırplara kalmıştı. Bunda Türklerin üstün kuvveti galip geldi. Süleyman Paşa'nın emrindeki on bin kişiden az olmayan Türk birliği Sırp-Bulgar kuvvetlerini lam bir bozguna uğrattı. 1352 sonbaharında kazanılan bu zaferden sonra Kantekuzenos, Türklere gördüğü devamlı yardımlara karşılık teşekkür borcu olarak Gelibolu yanındaki Çimbi kalesini Süleyman Paşa'ya verdi

Böylece Türkler 1352 yılında Çimbi kalesine yerleşmiş oldular. Bu tarih aynı zamanda Türklerin Avrupa toprağına kuvvetle yerleşmelerine başlangıç teşkil eder. Bu tarihten itibaren Osmanlıların Balkanlı kavimlerle Bizans arasında denge unsuru olmaya başladıklarını rahatça söyleyebiliriz.

1354 Martında şiddetli bir deprem vuku bulmuş Trakya'da bulunan pek çok kalenin duvarları yıkılmıştı. Çimbi'de bulunan Türk kuvvetleri bu fırsattan istifade ederek surları harap olan Gelibolu kalesini ele geçirdiler. İstanbul'da halk, başkentin Türkler tarafından doğrudan doğruya tehdit edildiği korkusuna kapıldı. Kale duvarlarını tamir eden Süleyman Paşa Anadolu'dan taze kuvvetler sevk ederek, stratejik önemi olan kaleyi tahkim etti Türklerin Gelibolu'ya yerleşmesi Bizans'taki iç çekişmeleri şiddetlendirdiği gibi, bu hadise batılıları da heyecanlandırdı.

Kantekuzenos, para karşılığında Çimbi'nin geri verilmesi ve Gelibolu'nun terkedilmesini istediye de, Türkler müteakip fetihler için mükemmel bir üs teşkil eden kalelerin geri verilmesine yanaşmadılar.

Süleyman Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerinin Rumeli'ye yerleşmekte olduklarını gören Kantekuzenos, Türkleri Rumeli'ye çağırarak yaptığı hatayı bir kere daha anladı. Esasen o daha önce de, tahtını borçlu olduğu Orhan Bey'in damadı ve dostu olduğunu unutarak, papadan Türklere karşı bir haçlı seferinin yapılmasını istiyor, sıkışınca da tekrar Orhan Bey'i kurtarıcı olarak görebiliyordu.

Osmanlıların, yerleşmek üzere karşı yakaya geçerken Anadolu sahilindeki hangi limandan hareket etmiş oldukları, bugün tamamıyla bilinmemektedir. Buna karşılık, çıkış noktası olarak genellikle Çimbi kabul edilmektedir. Kimi tarihçilere göre Kapıdağ yarımadası civarındaki "Kemer", kimilerine göre Virancahisar (Görece'den aşağı, Çimbi'nin karşısında) hareket noktası olarak kabul edilir. Daha başka rivayetler de yok değil. Bizce, Osmanlıların Rumeli'ye geçerken hangi limandan hareket etmiş oldukları o kadar önemli değil. Önemli olan bu geçişin sebepleri ki onları daha önce kısaca belirtmiştik ve geçişi müteakip meydana gelen gelişmeler ve fütuhat esasları, iskân siyaseti vb.

Türkler Çimbi'den sonra Ayaşolonya (Avasolonia), Od-Gönlek (Balabancık) ve Eksamil (Hexamilion) kalelerini arka arkaya fethettiler.

Şimdi tekrar, Osmanlıların Rumeli fütuhatında önemli bir üs teşkil eden Gelibolu'nun fethine dönebiliriz. Bizans kaynaklarının göre Gelibolu'nun 1354 Türklerin eline geçtiğini görmüştük. Bu konuda Osmanlı tarihlerinde 751 (1350/51), 756 (1355), 757 (1356), 758 (1356/57) ve 759 (1357/58) arasında değişen tarihler olup bunlar arasında, Bizans kaynaklarına en yakın olanı II. Murad devrinde yazıldığını bildiğimiz Tarihi Takvimlerde yer alanlardır. Öyle anlaşılıyor ki, bugün Yunanistan sınırları içinde kalan ve Dimetoka-Dedeğaç yolu üzerinde bulunan Ferecik'in Süleyman Paşa tarafından fethi (1357) sırasında Gelibolu kısa bir süre elden çıkmış ve Süleyman Paşa sefer dönüşü buranın tekrar fethine girişmiştir. Türklerin şehri geri almak hususunda kararlı olduklarını gören Gelibolu tekfuru kaleyi Türklere iade etmek zorunda kalmıştır. Buna göre, Gelibolu'nun Osmanlı idaresine ilk geçişini, 1355 veya daha sonraki bir tarih değil, Bizans kaynaklarının doğru olarak kaydettiği 1354 yılını almak lazım gelir.

Çanakkale boğazı ve Marmara denizi kıyısındaki Bizans'ın en önemli liman şehri, boğazın anahtarı ve Karadeniz ile Akdeniz ticaretinin anbarı olan Gelibolu'yu Süleyman Paşa daha sonraki fetihleri için hareket üssü yaptı. O, Gelibolu'ya yerleşmesinden pek az sonra Rumeli'nin sistemli bir şekilde fethine girişti

Süleyman Paşa Rumeli'ye yerleşince eski Türk geleneğine göre derhal sağ, orta ve sol kolda “uçlar” teşkil etli. Birinci uç sahilden Tekirdağı, Çorlu ve İstanbul istikametinde, ikinci uç ortadan Konurhisarı (bugünkü Kurudağ bölgesi) üzerinden Malkara (Mıgalkara), Hayrabolu ve Vize istikametinde, üçüncü uç Meriç vadisinde İpsala, Dimeloka ve Edirne istikametinde yapılan fetihlere uç oldu. Osmanlıların Rumeli fütuhatında bu “uç sistemi” muhafaza edilerek, fetihler ilerledikçe uçlar daha ileri bölgelere kaydırılmıştır. Şüphesiz bunlar arasında Bizans'ın en çok tehdit edeni Gelibolu-İstanbul istikametinde yapılan fetihlerdi

Daha sonraki yıllarda “uç boyu”nun Balkanlarda dalga dalga ilerlemesi Osmanlı tarihinde yüzyıllarca önemini koruyan bir temel unsur olarak kalacaktır. Böylece Anadolu'da 1330'lardan beri sönmeye yüz tutan “uç boyu hayatı” ve “akıncılık” bu defa Trakya'da tekrar canlanmış oldu. 1350'den sonra uç boylarında akıncılığa hevesli savaşçılar için en cazip yer Rumeli olmuştu. Rumeli, Osmanlı kuvvetleri için sadece akın alanı değil, akınlar fetihlere dönüşerek, aynı zamanda genişleme alanı oldu.

Devletin o zaman esas kuvvetini teşkil eden gazilerin önderi Süleyman Paşa idaresinde Osmanlı Rumelisi, Anadolu'nun karşısında başlı başına bir bölge halini almıştı. 1357 yılında, Balkan yarımadasında ilerlemekte olan Osmanlılarla mücadeleye girişebilecek hiç bir devlet kalmamıştı.

Tarihlerin verdikleri bilgilere göre Rumeli'de altı yıl gazada bulunan Süleyman Paşa, Çimbi, Od-Gönlek, Ayaşolunya, Eksamil ve Gelibolu dışında, Malkara, İpsala, Keşan, Tekirdağı, Seydi-kavağı, Konurhisarı ve Ferecik'i Osmanlı topraklarına kazandırmıştır. Süleyman Paşa'nın Rumeli'deki bu fütuhatıyla deniz aşırı yeni bir Osmanlı sancağı, Osmanlı Rumelisi doğmuştur.

Rumeli fatihi olarak bildiğimiz Süleyman Paşa ölürken, cesedinin hareket üssü olarak kullandığı yerlerden biri olan Bolayır'a defnedilmesini vasiyet etmiş ve böylece o, Gelibolu yarımadasının savunmağa elverişli yerlerinin daima elde bulundurulmasının önemini anlatmak istemiştir.

Türklerin Rumeli fütuhatın da başarılı ol malan ve kısa zamanda geniş bir sahayı hâkimiyetleri altına almalarına pek çok sebebi vardır. Bunların başında onların daha ilk fetihlerden itibaren ele geçirilen yerlerin sivil halkına iyi davranmaları, hatta yardımlarda bulunmaları, sadece asker olanlara karşı bazı tedbirler almaları gelir. Ayrıca, zaptedilen yerlerin iskânı ve buraların Türkleştirilmesi için takip edilen sistem de önemli rol oynar.

Gelibolu'nun fethi, Osmanlılara Avrupa kapılarını ve İstanbul yolunu açmakla sınırlı kalmıyor, aynı zamanda Türk denizcilik tarihi bakımından da önem taşıyor. Bilindiği gibi, Osmanlı devletinde ilk düzenli tersane Gelibolu'da Yıldırım Bayezid zamanında Sarıca Paşa

tarafından kurulmuştur. Osmanlı donanmasının buraya taşınması, Bizans'ın Akdeniz'le ilgisini kesmiş ve Çanakkale boğazında tam olmamakla birlikte Türk hâkimiyeti kurulmuştur. Bunun sonucu olarak İstanbul'un kuşatılması daha da kolaylaşmıştır. Gelibolu'nun stratejik önemi daha sonraki yüzyıllarda da devam etmiş olup, Çanakkale muharebelerindeki rolünü ise hepimiz çok iyi bilmekteyiz.

Netice itibariyle, Türk adını her bakımdan bütün dünyaya kahramanlığı, üstün harp kabiliyeti, san'at eserleri, teşkilâtçılığı, zengin kültürü, din ve mezhep farkı gözetmeyen hoşgörüsü ile tanıtan Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri ve Gelibolu gibi stratejik önemi tartışma götürmez bir yeri almaları, Türk ve dünya tarihinin akışını değiştiren önemli hadiselerden biri olarak anılmağa devam edecektir.

Necdet Öztürk, Osmanlıların Rumeli'ye Geçışı ve Gelibolu'nun Fethi, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Nisan 1991, sayı 51, s.21-24.